

Rättsmedlen

Föreläsning av Eric Bylander
på Terminskurs 4
den 25 mars 2024

1

Föreläsningens huvudtema

- Rättsmedel definierade
- Omprövning och överprövning
- Fokus på överklagande – vad, var, vem, hur, när; särskilt pt-regleringen
- Litteratur och lagtext på området
- Jämförelse mellan över- och underrätt
- Varför regleringen ser ut som den gör

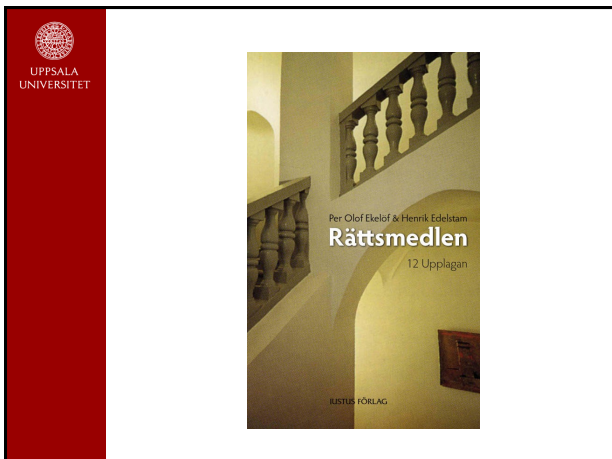
2

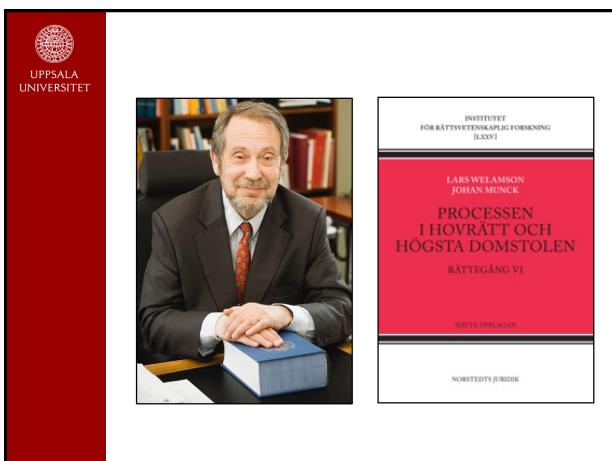
Rättsmedel

- I allmänjuridiskt språk: medel att komma till sin rätt (t.ex. EKMR art. 13); jfr *remedium*.
- I processrätten: (t.ex. RB 7 avd.): medel att få till en ny prövning av ett domstolsavgörande.

3

4

5

Rättsmedlen

Allmänna rättsmedel:

1. **Överklagande** (tidigare *vad* och *besvär*, dvs. fullföljd av talan; devolutivt = annan, mer kvalificerad, instans prövar; se t ex RB 49:1 och 2:1)
2. **Återvinning** (mot tredsdom; icke-devolutivt; se RB 44:9–10)
3. **Återupptagande** (icke-devolutivt; se RB 50:21–22, som även är tillämpliga hos HD enligt RB 55:15)

6

Rättsmedlen

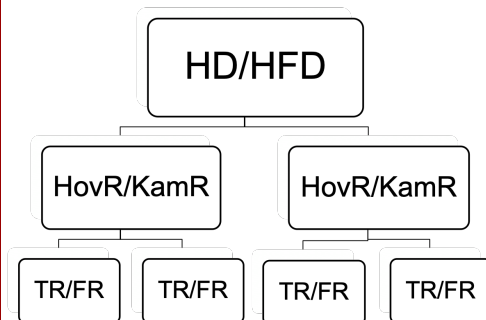
Särskilda rättsmedel
(samtliga, om möjligt, devolutiva):

1. Resning (RB 58 kap.)
2. Klagan över domvilla (RB 59 kap.)
3. Återställande av försutten tid (RB 58:11 ff.)
4. Klagan över godkänt föreläggande av ordningsbot och strafföreläggande

7

Allmänna (förvaltnings-)domstolar

8

Den allmänna processens finrum

3 kap. 1 § RB: Högsta domstolen är överrätt i mål och ärenden som överklagas från hovrätten.

9

Varför överklaga?

- Någon är (rättsligt beaktansvärt) missnöjd med – och tror sig kunna få till en ändring – av underrättens avgörande
- Någon vill vinna tid (jfr dock UB 3:4–9)
- *Vad* någon vill är att vara till *besvär* (gammalmodig ordvits)
- Någon vill väcka opinion

10

Överklagandehänvisning och rättidsprövning

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga

Överklagande senast den [datum tre veckor från dagen för tingsrättsdomen] ställs till [viss] hovrätt men ges in till tingsrätten. Prövningstillstånd krävs.

11

Överklagande – allmänt

- Överprövning efter **partsinitiativ** (jfr JO och JK)
- Instanssystem av **appell**-, ej kassationstyp
- Både **rättsfrågor** och **sakfrågor** kan överprövas fullständigt
- Överklagande särskilt alternativt i samband med talan mot slutligt avgörande (se t.ex. RB 49:3 och 5; jfr dock 49:7)

12

Överklagande – allmänt

- Ibland krävs **missnöjesanmälan**
– se t.ex. RB 49:4, 6 och 11
- Ibland råder **överklagandeförbud**
– se t.ex. RB 49:8
- Ibland krävs **prövningstillstånd** (pt)
– se t.ex. RB 49:13–15; sedan år 2008 generellt i tvistemål och domstolsärenden)

13

Underrätt och överrätt – en jämförelse

UNDERRÄTT (tvistemål)	ÖVERRÄTT (hovrätt, tvistemål)
Tydliga likheter, t.ex.	Tydliga likheter, t.ex.
• 42–44 kap.	• 53 kap. (hovrätt som första instans)
• 42:4 m.fl. (prövningsföresättningar)	• 49 kap. (om rätt att överklaga)
• 42:2 (stg-ansökans innehåll)	• 50:4 (överklagandets innehåll)
• 42:5 (svaromål)	• 50:8 (svarsskrivelse)
• 43 kap (huvudförhandling, hf)	• 50:15 ff. (huvudförhandling, hf)

14

Underrätt och överrätt – en jämförelse

UNDERRÄTT (tvistemål)	ÖVERRÄTT (hovrätt, tvistemål)
Likheter, t.ex.	Likheter, t.ex.
• 14:3 (genkärsmål)	• 50:2 (ansluten överkl.)
• 17:3 (prövningens omfattning)	• 17:3 & 50:25 st. 2 (prövningens omfattning)
• 42:15–15 a (preklusion)	• 50:25 st. 3 (preklusion)
• 42:18 (avgörande utan hf, jfr b-mål)	• 50:13–14 (avgörande utan hf)
• 35:8 & :13 (bevisupptagning)	• 35:8 & :13 (bevisupptagning)

15

 Underrätt och överrätt – en jämförelse

UNDERRÄTT (tingsrätt, tvistemål)	ÖVERRÄTT (hovrätt, tvistemål)
Säreget, t.ex.	Säreget, t.ex.
42:6 ff. (omfattande förberedelse, jfr bl.a. 42:9 och 50:10)	49:12 och 14 (prövningstillstånd, pt) 50:1 och 3 (överklagande)

16

 Vad är prövningstillstånd (pt)?

- NE: Särskilt tillstånd som krävs för att högre domstolar skall ta upp mål till prövning, bl.a. i HD.
- Jfr överklagandetillstånd/*pt*, 43 § 2 st. LSF: Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av HD. *Pt krävs för att HD ska pröva hovrättens avgörande.* [– – –]

17

 Vad är pt? (forts)

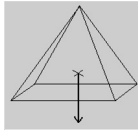
- DV: Pt innebär att hovrätten i ett särskilt beslut bestämmer om målet eller ärendet på nytt ska prövas i sin helhet.
- EB: Pt innebär att en högre domstol bestämmer att ett avgörande, som har överklagats dit från en lägre domstol, ska överprövas av den högre domstolen. [– – –] Beslut om pt grundar sig på en förenklad förhandsbedömning.

18

Vilka syften har pt-kraven?

- Rättskipningen får sin tyngdpunkt i första instans.
 - Fokus sätts på hovrättens kontrollerande funktion.
 - Ett snabbare förfarande åstadkoms.
 - Handläggning utan onödiga resursinsatser åstadkoms.
- (Prop. 2004/05:131 s. 180)

19

Krav på pt-systemet i HovR

“Regeringen eftersträvar [en] sorteringsmekanism med en mer finmaskig reglering [än en begränsning till **rättsfrågor**] som även bevarar hovrättens möjligheter att korrigera felaktigheter såvitt avser **sakfrågor**.”

(EMR-prop. 2004/05:131 s. 177)

20

Krav på pt-systemet i HovR (forts)

- Pt-reglernas utformning skall skapa “tillräckliga **garantier** för att pt verkligen meddelas i mål och ärenden där TR-avgörandet är materiellt felaktigt.”
(EMR-prop. s. 184)
- Att tillämpningen av reglerna är avsedd att vara “**generös**” innebär att “alla avgöranden som bedöms som tveksamma skall tas upp till fullständig prövning.”
(EMR-prop. s. 185)

21

Krav på pt-systemet i HovR (forts)

- "[R]isken för att felaktiga tingsrättsavgöranden inte blir **omprövade** i hovrätt [är tänkt att kunna] hållas på en helt försumbar nivå."
(EMR-prop. s. 186)
- Hovrätterna "måste [därtill] ha ett visst ansvar för **rättsbildningen**."
(EMR-prop. s. 171)
 - "Kraven för prejudikatdispens är lägre i hovrätt än i HD." (NJA 2011 s. 843 p. 9).

22

Pt i HovR (RB 49:14)

Prövningstillstånd skall meddelas om

1. det finns anledning att **betvivla riktigheten** av det slut som tingsrätten har kommit till,
2. det **inte** utan att sådant tillstånd meddelas går att **bedöma** riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till,
3. det är av **vikt för ledning av rättstillämpningen** att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns **synnerliga skäl** att pröva överklagandet.

23

Pt i HD (RB 54:10)

Prövningstillstånd får meddelas endast om

1. det är av **vikt för ledning av rättstillämpningen** att överklagandet prövas av Högsta domstolen, eller
2. det finns **synnerliga skäl** till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

24

Åberopande av pt-grunder

- Vid avgörandet av om pt ska meddelas behöver **HD** ta hänsyn endast till sådana omständigheter som har åberopats av klaganden. (RB 54:13)
- I ett mål där det krävs pt har **HovR** att – oberoende av parternas argumentation – överväga om det finns någon grund för pt. (NJA 2011 s. 843 p. 6)

25

Pt-prövningens underlag

- “Förslaget om **videoinspelade förhör** utgör [- -] ett inte oviktigt moment i [ett] utvidgat system med pt.”
(EMR-prop s. 180)
- Det är “många gånger förenat med svårigheter att på grundval av domen och de inlagor som ingivits till hovrätten bedöma tingsrättens **bevisvärdering**.”
(SOU 1995:124 s. 182)

26

Pt-prövningens underlag (forts)

“Det avgörande för att rätten skall fånga upp de mål för vilka pt bör beviljas är framför allt noggrant utformade **tillståndsgrunder** och goda möjligheter för hovrätten att vid tillståndsprövningen göra en **riktig bedömning av sakfrågorna**.”
(EMR-prop. s. 196)

27

Pt-prövningens underlag (forts)

“Redan dagens ordning förutsätter att hovrätten **tar del av det material som behövs** för att kunna ta ställning till frågan om pt. Något behov av att införa särskilda lagbestämmelser som reglerar [i vilken omfattning hovrätten skall ta del av den muntliga bevisningen] finns enligt regeringens bedömning inte.”

(EMR-prop. s. 193)

28

Pt-reformens utfall

”Andelen meddelade prövningstillstånd i hovrätt var inledningsvis för låg. Tillämpningen har blivit mer generös men varierar fortfarande mellan enskilda hovrätter. Tillämpningen bedöms ännu inte motsvara den generösa inställning som förutsattes vid EMR-reformen.”

(SOU 2012:93 s. 219)

29

Pt-reformens utfall (forts)

- HD:s prejudikatbildande roll har påverkats av reformen. Hovrätterna bör på ett mer systematiskt sätt se till att pt beviljas i mål med prejudikatintresse.
- Föranledde införande den 1 april 2016 av 54:12 a RB och 56:13 (om behandling av prejudikatfrågor).

30

Pt-reformens utfall (forts)

- Beslut att meddela pt motiveras som regel inte. Beslut att inte meddela pt ges med tämligen standardiserade skäl. Möjligheten till partiellt pt i hovrätt tillämpas i begränsad utsträckning.
- Jämför Eric Bylander: Beslut att inte meddela pt – Motiverar människo- rättigheter mer motivering av mellan- instanserna?, *Bisnode InfoTorg Juridik*, 2017-11-07

31

Generellt krav på pt i HovR?

- "Systemet med pt bör utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i alla brottmål." (SOU 2013:17 s. 607)
- "Juridiska fakultetsnämnden anser att systemet med generellt pt i tvistemål förskräcker och att det vore att allvarligt underskatta värdet av förtroende för straffrättskipningen att införa motsvarande system generellt för brottmålen del."

32

Föreläsningen är slut.
Tack för er uppmärksamhet!

33